

ПЕРСОНАЛІЇ

Продовжуючи традицію висвітлення життя і творчості співробітників кафедри геодезії та картографії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, започатковану у випуску № 3 Збірника наукових праць «Картографія та вища школа», традиції якого наслідує цей збірник, редколегія подає персоналії ювілярів та наших вчителів і співробітників (рубрику «Персоналії» підготував В.О. Шевченко).

ПАМ'ЯТІ НАШИХ ВЧИТЕЛІВ

УДК 528 (092)

Сергієнко Б.П., Соколов В.В., Шевченко В.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДО БІОГРАФІЇ О.Ф. ТРЕМБАЧОВА. ДЕЯКІ ФАКТИ ТА РОЗДУМИ

Маловідомі факти з біографії одного з видатних викладачів кафедри геодезії та картографії географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка за всю історію її існування – Олександра Федоровича Трембачова (1910-2001).

Ключові слова: Трембачов О. Ф., картограф, життєвий шлях.

1 березня 2011 року виповнилося 10 років від дня смерті колишнього старшого викладача кафедри геодезії та картографії географічного

Рис. 1. Олександр Федорович Трембачов

факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Олександра Федоровича Трембачова (рис. 1). Часопис “Вісник геодезії та картографії” у № 4 2000 році, з нагоди 90-річчя Олександра Федоровича на своїх шпальтах друкував у рубриці “Історіографія і персоналії” статтю

про його життєвий шлях. Автори вирішили додати до опублікованого життєпису Трембачова архівні розвідки, нові фотографії та деякі факти з подій минулого для вшанування в наш час його пам'яті.

Місто Маріїнськ на сибірській річці Кия, де народився О.Ф. Трембачов, входило до 1925 року до Томської губернії і тільки в результаті адміністративної реформи воно увійшло до складу новоутвореної Кемеровської області [1].

Маріїнськ з побудовою Транссибірської магістралі став осередком переселенців із Центральної частини Російської імперії та північних районів України, і саме там у 1928 році народився відомий російський письменник Володимир Олексійович Чивіліхін, до того теж у сім'ї залізничного кондуктора, якого як і О.Ф. Трембачова доля під час війни привела до України [2].

Про своє навчання у Вищому військово-педагогічному інституті Червоної Армії Олександр Федорович згадував позитивно, особливо про лекції дореволюційних професорів, які змінили його світогляд щодо ставлення до навчального процесу. В його основі ґрунтуються закладені І.М. Сеченовим та І.П. Павловим закономірності умовно-рефлекторної діяльності головного мозку людини та Л.С. Виготського про зв'язок навчання і психічного розвитку людини, що формує особистість. Послідовність навчання базується на логіці процесу пізнання за алгоритмом:

- сприйняття учбової інформації (знання – знайомство);
- осмислення сприйнятої інформації (знання – репродукція);
- запам'ятовування і зберігання учбового матеріалу (знання – навички);
- творча професійна діяльність (майстерність) [3].

На наш погляд, ніхто з колишніх вихованців на це заперечувати не може і саме такі засоби учбового процесу притаманні геодезичним вишам Львова і Москви, та багатьом іншим закладам, а Київському університеті у 60-х роки ХХ століття це було новацією, бо за традицією учбовому процесу університетів притаманна лекційна система навчання.

Саме такий підхід до навчального процесу, інтелігентне ставлення до колег і однаково гідне та ввічливе ставлення до студентів відрізняло Олександра Федоровича від інших викладачів [4].

Влітку 1942 року відбулося формування Українського штабу партизанського руху (УШПР), начальником якого був призначений Т.А. Строчак [5].

При структурі УШПР перебувала на той час Саратовська школа радистів (Спецшкола УШПР). Другим закладом, наказом Наркомата оборони СРСР 0078 від 19.04.1943 р. при УШПР стала Школа особливого призначення, яку очолив полковник Виходець П.О. У травні 1943 року інженер-капітана О.Ф. Трембачова було направлено до Школи в якості начальника учбової

Рис. 2. О.Ф. Трембачов. Травень 1943

частини [1] (рис. 2).

За браком паперу, деякі документи, як то розклад учбових занять, друкувалися на зворотному боці довоєнних топографічних карт масштабу 1:100000 ДСК територій Північного Кавказу, Краснодарського краю та деяких регіонів України [6]. З цих документів ми дізнаємося, що учбова програма Школи у середньому складала 250 годин, по 10 кожного дня, не враховуючи суботи (господарчий день) та неділі (вихідний). Дисципліна “Військова топографія” - 20 годин. Особливої уваги надавалось орієнтуванню на місцевості та маршрутам через ліс та болота за азимутом у нічний час [7] (рис. 3,4).

Школа особливого призначення готувала командирів загонів та розвідників-диверсантів, які з часом діяли у Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Румунії, Болгарії [5]. Зі спогадів Олександра Федоровича, він певний час перебував під арештом СМЕРШу за підозрою у недбалому ставленні до службових обов’язків. Група, яку він особливо готував та проводив інструктаж перед закиданням до ворожого тилу, вчасно не вийшла на зв’язок із УШПР. О.Ф. Трембачов в думках уже готувався до страти, роздав товаришам по камері окремі особисті речі, чоботи і тільки запізнила радіограма-підтвердження, що група на місці виконання завдання, а затримка пов’язана із пошкодженням передавача, надала йому надію на подальше існування та подальшу службу [4].

Рис. 3 і 4. Заняття з військової топографії

При визволенні України Червоною Армією Школа особливого призначення УШПР просувалася за бойовими діями І Українського фронту до Рівненської області [1]. 1 серпня 1944 року вона повернулась до Києва

Рис. 5. О. Ф. Трембачов. Вересень 1944

(Святошин) і об'єдналась з Спецшколою УШПР [5]. Інженер-майор топографічної служби О.Ф. Трембачов з часом став начальником штабу Об'єднаної школи УШПР [8].

У серпні-вересні 1944 року у Об'єднаній школі УШПР перебувало багато делегацій комуністів та народного опору країн Східної Європи. Олександр Федорович розповідав, що йому було доручено відповідати за безпеку улюбленця Й.В. Сталіна, очільника угорських комуністів, Ракоші Матяша і той тривалий час мешкав з ним в одній кімнаті [9].

На фотографії з домашнього архіву дочки Олександра Федоровича, датованій вереснем 1944 року, на фоні пам'ятника Б. Хмельницькому у Києві стоїть група представників УШПР з медалями "Партизанові Вітчизняної війни", можливо після вручення їх у Верховній Раді УРСР. Автори вважають, що другий ліворуч у першому ряду Ракоші Матяш. За ним у цивільному одязі О.Ф. Трембачов (рис. 5). В архіві зберігається подяка Ракоші Матяша Об'єднаній школі партизанського руху за підготовку Угорських партизан, датована 4 вересня 1944 року [8].

Олександр Федорович мав три вищі освіти: інженерно-геодезичну, військово-педагогічну та звичайну педагогічну освіту (у 50-ті роки ХХ століття закінчив Київський педагогічний інститут ім. О.М. Горького) [4].

Географічний факультет Київського національного університету ім. Т. Шевченка у 70 роки ХХ століття готував картографів для Демократичної республіки В'єтнам. Один студент-іноземець випадково звернувся до викладача замість традиційного ім'я по-батькові за прізвищем. Олександра

Рис. 6.

Федоровича це спочатку образило і він почав роз'яснювати в'єтнамцю про існуючі форми ввічливості, але коли він дізнався, що у В'єтнамі форма звертання до старших за прізвищем вважається найвищим ступенем прояву поваги вибачив студенту його безтактний вчинок [4].

О.Ф. Трембачов цілеспрямовано, наполегливо і вміло працював зі здібними студентами (рис. 6, 7). Серед його вихованців були і нині працюючі на кафедрі геодезії і картографії провідні викладачі – доцент А.Г. Ткаченко та професор А.М. Молочко. Багато інших колишніх студентів Олександра Федоровича саме завдяки його наполегливості й терпінню стали не тільки висококваліфікованими фахівцями, а й займають високі керівні посади, формують обличчя сучасної геодезії та картографії в Україні. Науковий доробок О.Ф. Трембачова мав навчально-методичний характер. Окремі його посібники мають попит серед студентів і досі.

Олександр Федорович товаришував із керівником Українського аерогеодезичного підприємства (Підприємство № 13) Г.Є. Левадним, який у 60-ті роки ХХ століття надав навчальній базі кафедри геодезії та картографії допомогу інструментами та нормативно-технічною літературою. Дружні стосунки були і з В.М. Юрковським та викладачами ветеранами Великої Вітчизняної Війни. Певний час він ніс на собі тягар профспілкової діяльності. Деякі колишні студенти пам'ятають його зустрічами в електропоїзді в

Рис. 7.

Яготинському напрямі – Олександр Федорович був завзятим садоводом.

Будучи висококваліфікованим спеціалістом, маючи природний педагогічний дар, поєднаний з кращими людськими якостями, такими

Рис. 8, 9. Засідання кафедри геодезії та картографії

як порядність, чесність, щирість, принциповість, вимогливість і душевна щедрість, О.Ф. Трембачов не тільки швидко влився у великий колектив кафедри, але і став одним з найавторитетніших його членів. По суті, він був провідним фахівцем кафедри в галузі геодезії [4] (рис. 8, 9).

Рис. 10. Могила О. Ф. Трембачова на Байковому кладовищі

2 вересня 2010 року з нагоди 100-річчя від дня народження Олександра Федоровича Трембачова за давньою традицією колишні випускники географічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка зібралися на місці поховання (рис. 10) (4-й малий колумбарій, 3 тераса, 8 ряд, місце 153) Байкового кладовища поклали квіти і у спогадах про минуле навчання пом'янули улюбленого викладача. Покидаючи кладовище, поклали квіти на могилу колишнього завідувача кафедри геодезії та картографії географічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка професора Андрія Семеновича Харченка. Цим подіям передувала спонсорська допомога – виготовлення та установка на могилі О.Ф. Трембачова художньої кованої огорожі.

Доповнений передрук життєвого шляху Олександра Федоровича Трембачова був надрукований у матеріалах IV Всеукраїнської науково-практичної конференції “Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку – 2010”, що відбулася 30 вересня – 1 жовтня 2010 року у м. Києві. Автори дякують дочці О.Ф. Трембачова за надані фотографії сімейного архіву.

Рецензент - к.геогр.н., науковий співробітник Н.О. Полякова

Література:

1. *Сергієнко Б.П., Соколов В.В.* До 100-річчя від дня народження О.Ф. Трембачова стаття у збірнику наукових праць “Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку” Київ-2010 р., с. 280-282.

2. *Биография* Чивилихина: Litra RU: Лучшие биографии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litra.ru/biography>.

3. *Основные концепции обучения, применяемые в подготовке военнослужащих* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.rus.ec./b/164134/read>.

4. *Спогади* колишніх студентів, викладачів та дочки О.Ф. Трембачова – Інги Олександрівни.

5. *Центральний державний архів громадських об’єднань України. (ЦДАГОУ). Україна партизанська 1941-1945.* Київ – 2001 р., с. 36-41

6. *ЦДАГОУ* Ф 62 оп 3 од зб 25.

7. *ЦДАГОУ* Ф 62 оп 3 од зб 14.

8. *ЦДАГОУ* Ф 62 оп 3 од зб 7.

Електронна стаття “*Ракош* Матяш» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Ракоши>.

Б.П. Сергієнко, В.В. Соколов, В.О. Шевченко

К БИОГРАФИИ А.Ф.ТРЕМБАЧЕВА. НЕКОТОРЫЕ ФАКТЫ И РАЗМЫШЛЕНИЯ

Малоизвестные факты из биографии одного из замечательных преподавателей кафедры геодезии и картографии географического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко за всю историю ее существования – Александра Федоровича Трембачева (1910-2001).

B. Sergienko, V. Sokolov, V. Shevschenko

FOR BIOGRAPHY OF A. TREMBACHOV. SOME FACTS AND REFLECTIONS

Not well-known facts about most outstanding professor of the Chair of Geodesy and Cartography of Geographic Faculty of Taras Shevchenko Kyiv National University all over its history – Oleksandr Trembachov (1910-2001).

Надійшла до редакції 20 квітня 2011 р.